

ADABIY TURIZM TERMINLARINING LINGVOKULTUROLOGIK VA PRAGMATIK XUSUSIYATLARI

Kuchkarova Gavxar Abdullayevna

Qo'qon universiteti Andijon filiali

Ingliz filologiyasi kafedrası v.b dotsenti (PhD)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20454716>

Annotatsiya

Mazkur maqolada adabiy turizm terminlarining lingvokulturologik, semantik hamda pragmatik xususiyatlari tahlil qilinadi. Ingliz va o'zbek tillaridagi adabiy turizm terminlarining struktur-semantik shakllanishi, ularning madaniy va kommunikativ ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, gidlar nutqida storytelling va adabiy terminlarning qo'llanish xususiyatlari ham tadqiq etiladi.

Kalit so'zlar: adabiy turizm, lingvokulturologiya, terminologiya, storytelling, literary tourism, pragmatika, turizm diskursi, madaniy meros, kommunikatsiya.

Kirish

Hozirgi globallashuv davrida turizm iqtisodiyotning strategik va innovatsion yo'nalishlaridan biri sifatida jadal rivojlanmoqda. Turizmning rivojlanishi bilan bir qatorda uning yangi turlari ham shakllanmoqda. Shunday yo'nalishlardan biri adabiy turizm hisoblanadi. Adabiy turizm — mashhur yozuvchi, shoir, dramaturg va adiblarning hayoti, ijodi hamda ular bilan bog'liq maskanlarga sayohat qilishga asoslangan madaniy turizm turi hisoblanadi.

Adabiy turizm insonlarda nafaqat tarixiy va madaniy qiziqish uyg'otadi, balki til, madaniyat va kommunikatsiyaning o'zaro bog'liqligini ham namoyon qiladi. Shu sababli mazkur yo'nalishda qo'llaniladigan terminlarni lingvistik jihatdan tadqiq qilish muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Bugungi kunda “literary tourism”, “creative tourism”, “storytelling”, “destination branding”, “heritage tourism” kabi terminlar xalqaro turizm diskursida keng qo'llanmoqda. O'zbek tilida esa “adabiy turizm”, “madaniy meros turizmi”, “ijodiy turizm”, “adabiy marshrut”, “adabiy maskan” kabi terminologik birliklar faol ishlatilmoqda.

Adabiy turizm terminlarining shakllanishi

Adabiy turizm terminlari asosan uch usul orqali shakllanadi:

1. Terminologik birikmalar
2. Kalkalash
3. O'zlashma terminlar

Masalan, ingliz tilidagi “literary tourism” termini o'zbek tilida “adabiy turizm” shaklida qo'llaniladi. Bu termin ikki mustaqil komponentdan tashkil topgan bo'lib, “literary” — adabiyotga oid, “tourism” esa sayohat ma'nosini bildiradi.

Shuningdek, “literary route” — “adabiy yo'nalish”, “cultural heritage” — “madaniy meros”, “creative tourism” — “ijodiy turizm” shaklida tarjima qilinadi. Ushbu terminlar kalkalash yo'li orqali o'zbek tiliga moslashtirilgan.

Ba'zi hollarda terminlarning asl shakli saqlanib qoladi. Masalan, “storytelling” termini gidlik faoliyatida keng qo'llanilib, turistlarga tarixiy yoki badiiy voqealarni qiziqarli tarzda yetkazib berish usulini anglatadi.

Lingvokulturologik xususiyatlar

Adabiy turizm terminlari muayyan xalqning madaniyati, mentaliteti va tarixiy qadriyatlarini aks ettiradi. Shu jihatdan ular lingvokulturologik birlik sifatida ham muhim ahamiyatga ega.

Masalan, “Boburiylar merosi”, “Navoiy izlari bo‘ylab”, “Cho‘lpon maskanlari” kabi birikmalar nafaqat turistik obyektni, balki milliy madaniyat va tarixiy xotirani ham ifodalaydi.

Ingliz tilida qo‘llaniladigan “Shakespeare’s birthplace”, “Dickens museum”, “literary heritage site” kabi terminlar esa ingliz xalqining madaniy qadriyatlari va adabiy merosini aks ettiradi.

Lingvokulturologik jihatdan qaralganda, adabiy turizm terminlari turistlarda ma’lum emotsional-assotsiativ tasavvurlarni uyg‘otadi. Masalan, “poetic journey”, “legendary places”, “writers’ house museum” kabi terminlar turistning hissiy qiziqishini oshiradi.

Pragmatik xususiyatlar

Adabiy turizm terminlari pragmatik vazifani ham bajaradi. Chunki ular turistlarni jalb qilish, reklama yaratish va kommunikativ ta’sirni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Turizm gidlari nutqida terminlarning to‘g‘ri qo‘llanilishi turistlarda ijobiy taassurot uyg‘otadi. Ayniqsa, storytelling usuli orqali gidlar oddiy tarixiy ma’lumotni qiziqarli voqea shaklida yetkazadilar.

Masalan:

- “Buyuk shoirning ilhom maskani”
- “Tarix va adabiyot uyg‘unlashgan manzil”
- “Afsonalarga boy qadimiy ko‘cha”

kabi ifodalar turistlarning hissiy qabul qilishiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi.

Pragmatik jihatdan bunday birliklar turizm marketingida ham muhim o‘rin egallaydi. Bugungi kunda ko‘plab davlatlar adabiy turizm orqali o‘zining madaniy imijini shakllantirmoqda.

O‘zbekistonda adabiy turizmning rivojlanishi

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda adabiy turizmni rivojlantirishga katta e’tibor qaratilmoqda. Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Abdulla Qodiriy, Cho‘lpon kabi buyuk adiblar bilan bog‘liq maskanlar turistik obyektlar sifatida targ‘ib qilinmoqda.

Xususan:

- Navoiy nomidagi majmualar
- Bobur bog‘lari
- Qodiriy muzeyi
- Cho‘lpon memorial uy-muzeyi

mahalliy va xorijiy turistlar uchun qiziqarli yo‘nalishlardan biri hisoblanadi.

Bu esa yangi terminologik birliklarning paydo bo‘lishiga sabab bo‘lmoqda. Masalan:

- “adabiy marshrut”
- “ziyosat turizmi”
- “madaniy storytelling”
- “interaktiv ekskursiya”

kabi birliklar zamonaviy turizm diskursida faol qo‘llanmoqda.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, adabiy turizm terminlari zamonaviy turizm terminologiyasining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ularning lingvistik, semantik, lingvokulturologik hamda pragmatik xususiyatlarini o‘rganish tilshunoslik va turizm fanlari integratsiyasida muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Adabiy turizm terminlari nafaqat kommunikativ vosita, balki milliy madaniyat va tarixiy merosni targ'ib qiluvchi lingvomadaniy birlik sifatida ham xizmat qiladi. Ularni chuqur tadqiq qilish xalqaro turizm kommunikatsiyasini rivojlantirish, tarjima muammolarini hal qilish hamda gidlar nutqining samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Richards G. Cultural Tourism: Global and Local Perspectives. – London, 2018.
2. Smith M. Literary Tourism and Cultural Heritage. – New York, 2016.
3. Holloway J. The Business of Tourism. – Pearson Education, 2019.
4. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of Language. – Cambridge University Press, 2010.
5. Safarov O. Turizm terminologiyasi asoslari. – Toshkent, 2021.
6. Ismatullayev N. Lingvokulturologiya asoslari. – Toshkent, 2020.
7. Karimov B. Turizm va kommunikatsiya. – Samarqand, 2022.